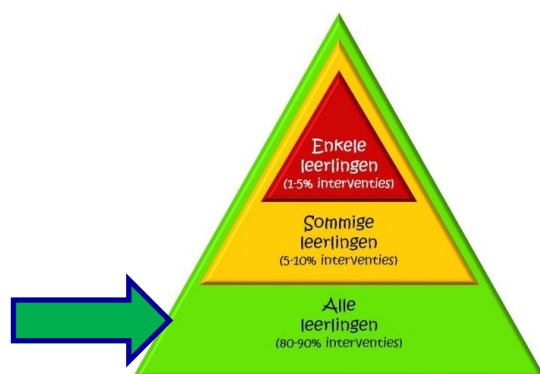

‘Vanuit een veilige haven begeleiden wij onze leerlingen naar hun eigen bestemming’

Pest Preventie en Sociale Veiligheid Protocol

SBO DE VUURTOREN

Schooljaar 2021-2022

Veiligheid Verantwoordelijkheid Respect

Inhoudsopgave

Inleiding.....	5
1. Pestgedrag.....	6
1.1 De werkwijze van de Vuurtoren	6
1.2 De functie van pestgedrag.....	6
2. De sociale veiligheid vergroten en pestgedrag voorkomen en stoppen.....	7
2.1 Een omgeving creëren die de sociale veiligheid bevordert.....	7
2.2 De PBS-gedragsspecialist.....	8
3. Sociale veiligheidslessen op SBO de Vuurtoren	9
3.1 Les over de schoolwaarde respect	9
3.2 Les over de Stop-Loop-Praat-routine	9
3.3 Negeren	10
3.4 Reageren op een stopsignaal	11
3.5 Themalessen bij specifiek ongewenst (pest)gedrag.....	11
4. Reageren op ongewenst (pest)gedrag door het schoolteam.....	13
4.1 Routine voor het schoolteam bij een melding van ongewenst (pest)gedrag	13
4.2 Routine voor het schoolteam bij in gesprek met de leerling ongewenst (pest)gedrag	13
5. Het signaleren en registreren van ongewenst (pest)gedrag.....	15

Inleiding

Als leerlingen zich veilig voelen, dan voelen zij de ruimte om zich positief te ontwikkelen en komen ze tot leren. Helaas is sociale veiligheid geen vanzelfsprekendheid. De Vuurtoren werkt met behulp van de aanpak School-Wide Positive Behavior Support (SWPBS) dagelijks actief aan het preventief vormgeven van een veilig schoolklimaat met onder meer als doel de (sociale) veiligheid van alle leerlingen te bevorderen. In dit document staat beschreven hoe de school vanuit de PBS-waarden **veiligheid**, **verantwoordelijkheid** en **respect** werkt aan sociale veiligheid en hoe door het team wordt gehandeld als pestgedrag wordt gesignaleerd. Doel hiervan is altijd om dit in een zo vroeg mogelijk stadium positief om te buigen.

PBSteam de Vuurtoren

1. Pestgedrag

Pestgedrag is een algemeen, veel voorkomend probleem dat in meerdere of mindere mate voorkomt op alle Nederlandse scholen. Zoals bekend, kunnen de gevolgen van dit gedrag voor zowel het slachtoffer als de dader groot zijn.

Het definiëren en meten van pestgedrag is enorm lastig. Als we kijken naar de verschillende definities van pesten dan zien we de volgende aspecten terugkomen: er is sprake van een machtsverschil tussen dader en slachtoffer, het is de intentie van de dader om angst te veroorzaken of schade te berokkenen aan het slachtoffer (intentioneel), het pesten is niet uitgelokt, er is sprake van herhaling¹. Bovendien vindt pestgedrag vaak plaats buiten het zicht van volwassenen. Al deze aspecten maken het moeilijk om te bepalen of er echt sprake is van pesten.

1.1 Werkwijze Vuurtoren

SBO de Vuurtoren werkt met PBS en met Rots & Water om de sociale veiligheid van leerlingen te bevorderen en pesten tegen te gaan. Binnen PBS wordt om de hier boven genoemde reden niet van pesten gesproken maar van (respectloos) gedrag waar een ander last van heeft. De kracht van deze definitie is dat het concrete aanknopingspunten biedt om alle leerlingen vaardigheden te leren die bijdragen aan het ombuigen van dit respectloze (pest)gedrag. Ook helpt deze definitie in situaties waarin een leerling ongewenst (pest)gedrag laat zien om uit de discussie te blijven over de intentie ervan.

1.2 De functie van pestgedrag

Pestgedrag komt in vele vormen en situaties voor en heeft met name betrekking op de interacties tussen leerlingen. Er zijn drie belangrijke bekrachtigers die pestgedrag in stand houden.

- Aandacht van het slachtoffer (de leerling die gepest wordt)
- Aandacht van medeleerlingen (omstanders)
- De Pester (pestende leerling) wil iets verkrijgen (voorwerpen / activiteiten of aandacht)

Juist doordat ook omstanders vaak een belangrijke rol spelen bij het in stand houden van pestgedrag, is het belangrijk om hen, naast degene die ongewenst (pest)gedrag vertoont en degene die gepest wordt, ook te betrekken bij interventies die gericht zijn op het voorkomen en stoppen van pesten.

¹ *New Perspectives on Bullying*, Rigby, K. 2002.

2. De sociale veiligheid vergroten en pestgedrag voorkomen en stoppen.

2.1 Een omgeving creëren die de sociale veiligheid bevordert

Met PBS bouwt SBO de Vuurtoren vanuit de waarden **veiligheid**, **verantwoordelijkheid** en **respect** doorlopend aan een positief pedagogisch schoolklimaat waarin de sociale veiligheid van alle leerlingen actief wordt bevordert. Door een omgeving te creëren waarin alle leerlingen weten wat er van hen wordt verwacht en waarin zij zich structureel positief gezien voelen, werkt de school continue aan het stimuleren van sociaal gedrag en het voorkomen van pestgedrag. Dit gebeurt door invulling te geven aan de pijlers in figuur 1. Hoe dit concreet handen en voeten krijgt staat beschreven in het 'Borgingsplan SWPBS op het groene niveau' dat te vinden is op SharePoint-Leerkrachten-PBS.

Figuur 1. De vijf pijlers van PBS

Naast de vijf pijlers vormt ook de PBS-piramide een belangrijk kader, dat helpt om de sociale veiligheid in de school te bevorderen (zie figuur 2).

Figuur 2 De PBS-piramide

De PBS-piramide bevat het pedagogische ondersteuningsaanbod voor alle leerlingen (groene niveau), leerlingen met een milde extra ondersteuningsbehoefte (gele niveau) en leerlingen die een intensieve individuele ondersteuningsbehoefte hebben (rode niveau).

2.2 De PBS gedragsspecialist

De taakomschrijving van de PBS gedragsspecialist ziet er als volgt uit:

- Plannen van overlegmomenten
- Monitoren van de gemaakte afspraken
- Coördinatie schoolpleinzones
- Invoeren begeleid buitenspel
- Beheer speelpleinmaterialen/PBS materialen
- Coördinatie gedragsweken
- Structuurkaarten (time out/werkplek/toilet) regelen
- Implementatie/borging PBS
- Klassenconsultaties
- Zichtbaar maken van PBS
- Contactpersoon begeleidingsdienst
- Aanwezigheid (bouw)vergaderingen/leerlingenraad
- Coördinator Pest Preventie en Sociale Veiligheid Protocol
- Aanleveren PBS informatie nieuwsbrief
- Coördinatie Swis Suite (in samenwerking met IB)

3. Sociale veiligheidslessen op SBO de Vuurtoren

Om de sociale veiligheid van leerlingen niet alleen op de korte termijn maar ook op de lange termijn te vergroten, is het nodig dat interventies gericht op het bevorderen hiervan, verankerd zijn in een schoolbreed systeem. De sociale veiligheidslessen maken onderdeel uit van de hierboven genoemde schoolbrede aanpak van gedrag (PBS). Ook maken de lessen deel uit van de sociale competentietraining Rots en Water. Rots & Water is een interventie die in alle groepen wordt gegeven, dus op het groene niveau van de PBS-piramide. Hierdoor wordt de continuïteit van de interventie gewaarborgd. De focus van de sociale veiligheidslessen ligt, net als de andere groene interventies, op het voorkomen van respectloos (pest)gedrag. De lessen zijn er op gericht leerlingen vaardigheden aan te leren om op een adequate manier om te gaan met respectloos gedrag waar zij last van hebben. Leerlingen die meer nodig hebben dan het groene niveau, kunnen in aanmerking komen voor sociale vaardigheidstrainingen. Deze worden in kleine groepjes gegeven door onze orthopedagoog en SMW'er. Zij zijn beide geschoold in meerdere onderwerpen die passen bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

Voorbeelden van onderwerpen van sociale vaardigheidstraining:

- Faalangstreductietraining
- Zelfvertrouwen
- Meidenvenijn
- Emotie-regulatie training
- Schoolverlaterstraining (overgang naar VO)
- Sociale vaardigheidstraining

3.1 Les over de schoolwaarde respect

Als eerste wordt een les gegeven over de schoolwaarde respect en de gedragsverwachtingen die daarbij horen. Ook wordt met een aangestoken kaars de metafoor van de kaars uitgelegd: het respectloze pestgedrag is de vlam van de kaars. Omstanders kunnen zuurstof geven aan de kaars door aandacht te geven aan het respectloze pestgedrag. Dit doen omstanders door bijvoorbeeld te lachen of er zelfs gewoon maar bij te blijven staan. Zo gaat de kaars harder branden. Door geen aandacht te besteden aan het respectloze gedrag, neemt een omstander zuurstof weg bij de kaars en zal deze uitdoven. Oftewel: het ongewenste (pest)gedrag zal stoppen (zie voor meer informatie over deze les het boekje Sociale veiligheidslessen in PBS van uitgeverij PICA).

3.2 Les over de Stop-Loop-Praat-routine

Alle leerlingen leren de Stop-Loop-Praat routine om respectloos gedrag een halt toe te roepen.

- **STOP**

Alle leerlingen leren om een STOP-signaal te geven. De stap STOP komt overeen met de confrontatieregels van Rots en Water.

1. Ga sterk staan (voeten, benen, buik).
2. Oogcontact; kijk de ander sterk aan.

3. Maak een stophand gericht op de borstkas van de ander (raak echter de ander niet aan) en zeg stevig “stop”.
4. Zeg sterk en rustig wat jij niet leuk vindt en wat je wilt dat die ander doet (“Max, ik vind het niet leuk dat je me duwt, hou ermee op!”). Eerst wat je niet leuk vindt en daarna aangeven dat hij/zij moet stoppen.

Leerlingen leren tijdens de les om een onderscheid te maken tussen effectieve en minder effectieve stoptekens. Ook is er aandacht in de les voor gedrag waar je last van hebt dat respectloos is (bijvoorbeeld iets van een ander afpakken zonder het te vragen) en gedrag waar je last van hebt wat per ongeluk gebeurt (je krijgt met basketbal per ongeluk een bal op je schouder). Door een goed voorbeeld af te kijken en het gedrag zelf te oefenen, worden leerlingen vaardig in het gebruik van een effectief stopsignaal en neemt de kans toe dat leerlingen dit daadwerkelijk gebruiken.

- **LOOP**

Soms stopt het vervelende gedrag niet, ook als de leerling stop heeft gezegd. Leerlingen leren op zo’n moment om sterk weg te lopen uit de situatie. De stap LOOP van PBS komt overeen met Sterk weglopen binnen Rots en Water.

1. Maak oogcontact
2. Verbreek oogcontact
3. Draai om
4. Loop Weg in de strandhouding (niet de tunnelhouding)

Binnen Rots en water wordt onderscheid gemaakt tussen twee houdingen. De strandhouding betekent: kin op, verlengde stevige pas, schouders ontspannen met de borstkas voelbaar aanwezig De tunnelhouding betekent: kin laag, minder open voor contact, schouders smalletjes, borstkas ingetrokken, minder krachtige passen.

- **PRAAT**

Zelfs als leerlingen weglopen, stopt ongewenst gedrag soms niet. We leren leerlingen dan aan om hulp te vragen bij een volwassene! ~~De stap PRAAT is geen expliciete stap in Rots & Water.~~

1. Ga naar een volwassene
2. Vertel het probleem

Waar is de grens tussen klikken en hulp vragen? Leerlingen leren tijdens de les dat het ‘hulp vragen’ is als je eerst stop hebt gezegd, weg bent gelopen en het stopt niet. Het is klikken als je het stopteken niet hebt gebruikt en niet bent weggelopen of als je ‘praat’ terwijl de situatie goed is opgelost.

- **Omstanders STOP-Loop-Praat routine**

Tijdens de les over STOP-LOOP-PRAAT leren de leerlingen ook om als omstander de STOP-LOOP-PRAAT routine toe te passen, op die momenten dat het een leerling die gepest wordt zelf nog onvoldoende lukt om dat goed te doen. Op deze manier leren leerlingen voor elkaar op te komen en nemen leerlingen zuurstof weg bij de kaars, waardoor ongewenst gedrag sneller zal uitdoven.

3.3 Negeren

Binnen de Rots & Water training wordt ook aandacht besteed aan momenten en situaties waarin het passend is om klein ongewenst gedrag van medeleerlingen op een ‘watermanier’ te negeren, met als

doel het ongewenste gedrag uit te laten doven doordat de leerling er geen aandacht mee krijgt. De leerlingen leren te staan als een boom met wortels in de grond. Het stevig staan gaat in combinatie met een stevige buik (buikspieren) en ademhaling laag.

3.4 Reageren op een stopsignaal

Met de les 'reageren op een stopsignaal' leren alle leerlingen wat van hen wordt verwacht op het moment dat een leerling hen een stopsignaal geeft. De stappen zijn:

1. Stop met wat je doet
2. Haal diep adem (en tel tot 3)
3. Ga iets anders doen ('geen punt')

Ook deze les wordt met de leerlingen geoefend, waarbij de leerkracht goed model staat in de stappen en vervolgens de leerlingen laat oefenen. Om te voorkomen dat leerlingen een fout voorbeeld moeten oefenen in de rol van tegenspeler, krijgen zij een kaartje met daarop de tekst 'respectloos gedrag'. Dit kaartje houden zij omhoog om te laten zien dat de ander het stopsignaal kan geven. Als het stopsignaal is gegeven, oefent de leerling het adequaat reageren op een stopsignaal. Om bovenstaande routines een onderdeel te laten worden van de werkwijze van de school is veel herhaling nodig. Om die reden komen de sociale veiligheidslessen ook terug in de kalender en besteedt de leerkracht hier regelmatig actief aandacht aan. De lessen 'STOP-LOOP-PRAAT' en de les 'Reageren op een stopsignaal' zijn te vinden op SharePoint-Leerkrachten-PBS

3.5 Themalessen bij specifiek ongewenst (pest)gedrag.

Zo nodig zijn er ook specifieke themalessen beschikbaar in verband met de sociale veiligheid. Dit zijn:

- Les in goed gedrag stop, loop, praat bij roddelen
- Les in goed gedrag stop, loop, praat in geval van kwetsende opmerkingen
- Les in goed gedrag stop, loop, praat bij cyberpesten

Deze lessen zijn te vinden in het boekje Sociale veiligheidslessen in PBS.

4. Reageren op ongewenst (pest)gedrag door het schoolteam

Om ongewenst (pest)gedrag zoveel mogelijk te voorkomen, houdt het team doorlopend actief toezicht. Door aanwezig te zijn en actief positief contact te maken met leerlingen tijdens ongestructureerde momenten, voelen leerlingen zich veilig. De uitgangspunten van **positief actief toezicht houden**, staan beschreven in het 'Plan actief toezicht houden'. Dit is te vinden op SharePoint-Leerkrachten-PBS of in de PBS-map.

Schoolteams die wanneer ongewenst (pest)gedrag zich voordoet adequaat en consistent reageren, tonen zich betrouwbaar naar leerlingen toe en vergroten daarmee de sociale veiligheid op school. Om dit te bereiken, voeren de schoolteamleden twee routines uit bij ongewenst (pest)gedrag.

4.1 Routine voor het schoolteam bij een melding van ongewenst (pest)gedrag

Schoolteamleden zetten de volgende stappen bij een melding van ongewenst (pest)gedrag door een leerling.

1. Bekrachtig de leerling voor het melden van het respectloze ongewenste gedrag (bijvoorbeeld met 'Ik ben blij dat je het mij verteld hebt.').
2. Zorg voor de veiligheid van de leerling. Gaat het respectloze ongewenste gedrag nog steeds door? Loopt de leerling die dit meldt, een risico? Bang voor wraak? Wat heeft de leerling nodig om zich veilig te voelen?
3. Vraag: Wie, waar en wanneer.
4. Vraag: 'Heb je het stopsignaal gebruikt?' Zo ja, complimenteer.
5. Vraag: 'Ben je weggelopen van het respectloze gedrag?' Zo ja, complimenteer.
6. Help de leerling weer op weg: wat gaat hij nu doen? Waar gaat hij naartoe?

Als de leerling het stopsignaal inadequaat of niet heeft gegeven, **oefent het schoolteamlid de Stop-Loop-Praat routine** nogmaals met de leerling. Hoe vaak dit geoefend moet worden, hangt af van de frequentie van de meldingen. Ook laat het schoolteamlid de leerling weten dat hij/zij zal praten met de leerling over wie de melding is gedaan.

4.2 Routine voor het schoolteam bij in gesprek met de leerling ongewenst (pest)gedrag

Schoolteamleden zetten de volgende stappen in gesprek met de leerling over wie de melding van ongewenst (pest)gedrag is gedaan.

1. Bekrachtig eerst de leerling voor het maken van tijd om iets met je te bespreken (bv. 'Fijn dat je even tijd voor me hebt.')
2. Vraag: 'Heb je gezien en gehoord datjou het stopsignaal gaf?' *Vraag door indien nodig (wat wel gezien?).* Zo ja: 'Hoe heb je daarop gereageerd?' Oefen indien niet gestopt is met het respectloze gedrag de routine 'reageren op een stopsignaal'. Zo nee: Oefen de routine 'Stop-Loop-Praat' met de melder.
3. Vraag: 'Heb je gezien dat wegliep)?' *Vraag door indien nodig (wat wel gezien?).* Zo ja: 'Hoe heb je daarop gereageerd?' Oefen indien niet gestopt is met het respectloze gedrag de routine 'Reageren op een stopsignaal'. **Zo nee:** Oefen de routine 'Stop-Loop-Praat' met de melder'.

Hoe vaak geoefend wordt, hangt af van de ernst en de frequentie van het respectloze gedrag. Afhankelijk van het ongewenste gedrag dat de leerling heeft laten zien, volgt een **consequentie** uit het menu van consequenties van de school. Het menu van consequenties kun je vinden op Sharepoint – Leerkrachten – PBS en in de PBS-map.

Een belangrijk doel van de sociale veiligheidslessen is om leerlingen te leren kleine conflictjes zelf op te lossen. Zo worden leerlingen weerbaar. De stappen voor de schoolteamleden zijn er op gericht om conflicten klein te houden en de focus te leggen op oplossingen via de stappen 'Stop-Loop-Praat' en 'Reageren op een stopsignaal'. Dit voorkomt lange discussies over wie, wat waar gedaan zou hebben en wie er mee begonnen is.

5. Het signaleren en registreren van ongewenst (pest)gedrag.

Het is in het kader van preventie belangrijk dat ongewenst (pest)gedrag in een vroeg stadium wordt gesignaleerd. Zo kan worden voorkomen dat zich een patroon ontwikkelt dat zowel voor degene die gepest wordt als degene die pest schadelijk is. Om zo snel mogelijk zicht te krijgen op dit gedrag, registreren schoolmedewerkers meldingen van ongewenst (pest)gedrag in SWIS SUITE, het incidentenregistratiesysteem van school. Ook wanneer een schoolmedewerker ongewenst (pest)gedrag zelf ziet plaatsvinden, wordt dit in SWIS SUITE geregistreerd, ongeacht of een leerling hier melding van doet. De data uit SWIS SUITE wordt maandelijks bekeken.

Wanneer op basis van data blijkt dat er een schoolbreed vraagstuk is op het gebied van ongewenst (pest)gedrag (groene niveau), dan:

1. Wordt door het PBSteam een doel gesteld (bijvoorbeeld een afname van 50% van pestincidenten in de komende maand)
2. Worden de sociale veiligheidslessen intensief herhaald met alle klassen
3. Wordt door het hele schoolteam extra bekrachtigd op het goed toepassen van STOP-LOOP-PRAAT (ook door omstanders) en het Reageren op een stopsignaal.
4. Worden consequenties eenduidig toegepast bij ongewenst (pest)gedrag.
5. Wordt in de maand erop op basis van data bekeken in hoeverre het doel is behaald.

Indien specifieke leerlingen uit de data opvallen door ongewenst (pest)gedrag of als melder daarvan, dan wordt de leerling aangemeld bij de Schoolzorgcommissie (SZC). De SZC bekijkt dan op basis van de criteria voor toeleiding naar gele en rode interventies welke ondersteuning nodig is. Zie voor een toelichting hierop het Borgingsplan SWPBS op het gele en rode niveau, te vinden op SharePoint-Leerkrachten-PBS. In tabel 1 staan de stappen samengevat die op de Vuurtoren worden gezet wanneer er sprake is van ongewenst (pest)gedrag. Deze stappen zijn afkomstig uit het boek 'Sociale veiligheidslessen in PBS'.

Tabel 1. PBS-stappen bij ongewenst (pest)gedrag op school

PBS-stappen bij respectloos gedrag op school
Stap 1: Wanneer er zorgen zijn rondom respectloos gedrag op school, starten PBSteamleden met het analyseren van de incidentendata: ☐ Hoe vaak komt specifiek respectloos gedrag voor (bijv. verbale/ fysiek agressie, intimidatie, treiteren) ☐ Waar komt het gedrag voor ☐ Hoeveel en welke leerlingen zijn betrokken bij de incidenten (inclusief de slachtoffers, toekijkers, meelopers) ☐ Welke teamleden zijn betrokken geweest bij de incidenten? ☐ Welke momenten op de dag en in de week zijn er incidenten rondom respectloos gedrag gemeld?

Stap 2: Het PBS-team onderzoekt hoe het groene basisniveau 1 van PBS is geïmplementeerd: op de juiste manier en schoolbreed. De focus is om te achterhalen welke teamleden :

- ☐ De basiswaarden en algemene schoolbrede gedragsverwachtingen onderwijzen, herhalen en oefenen met de leerlingen
- ☐ Actief en positief toezichthouden in de algemene ruimtes van de school
- ☐ Actieve directe instructie geven zodat alle leerlingen succesvol, betrokken en uitgedaagd worden op leergebied

Stap 3: Om op het groene basisniveau 1 respectloos gedrag te voorkomen, moeten alle leerlingen en teamleden strategieën leren om respectloos gedrag te voorkomen en om er effectief en eenduidig op te reageren:

- ☐ Hoe voorkomen we situaties waar respectloos gedrag zich vaak voordoet
- ☐ Hoe interveniëren en reageren we snel en in een vroeg stadium op respectloos gedrag
- ☐ Hoe halen wij de triggers die respectloos gedrag in stand houden weg
- ☐ Hoe verbeteren wij de implementatie van het groene niveau van PBS
- ☐ Wat doen we als de preventieve maatregelen niet werken
- ☐ Wat doen we als er een melding van een incident voor respectloos gedrag is

Stap 4: Als stap 1 t/m 3 goed werken, zal een relatief klein groepje leerlingen meer nodig hebben dan het basisniveau. Deze leerlingen moeten niet meer van dezelfde ineffectieve strategieën krijgen, vooral niet meer consequenties. In plaats daarvan moeten leerlingen waarbij het respectloze gedrag niet vermindert een gele of rode interventie krijgen:

- ☐ De ondersteuning moet gedaan worden op basis van de functie van het gedrag of het effect ervan (bijv. Aandacht van 'meelopers', slachtoffer of van volwassenen)
- ☐ Op basis van de functie van het gedrag van de leerling kan de leerling:
 - a. Dagelijks een check in krijgen waarbij een reminder gegeven wordt van de gedragsverwachtingen
 - b. Meer actief en positief toezicht krijgen
 - c. Meer en regelmatig positieve feedback krijgen gedurende de dag
 - d. Dagelijks aan het einde van de dag een check-out krijgen met een volwassene
- ☐ Intensieve ondersteuning die geïndividualiseerd en multi-disciplinair is (school, ouders, buurt) en voor een langere periode

Stap 5: Verbeteren en onderhouden van de implementatie van een effectieve interventie vereist dat:

- ☐ De uitvoering en borging van de implementatie regelmatig gemonitord wordt
- ☐ Incidentendata regelmatig geanalyseerd wordt

- ☐ Interventies gericht zijn op het verbeteren van de resultaten (data) en de implementatie ondersteunen
- ☐ Er gespecialiseerde ondersteuning beschikbaar is om te bepalen of er nieuwe of andere gedragsproblemen zijn

Vertaling door. M. Baard, Pica Pedia Bron: Reducing the Effectiveness of Bullying Behavior in Schools, G. Sugai, R. Horner, B. Algozzine